

miştir (Mekke 1396). *es-Sünen*'in nüshaları üzerine Robson'un kaleme aldığı "The Transmission of Abu Dawud's Sunan" adlı makaleyi (BSOAS, XIV [1952], s. 579-588) Talat Koçyiğit Türkçe'ye çevirmiştir (AÜİFD, V/4 [1956], s. 173-182).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Dâvûd, *es-Sünen* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Beyrut, ts. (Dârü'l-fıkr), neşredenin girişi, I, 3-16; a.e.: *Süneni Ebî Dâvûd Terceme ve Şerhi* (trc. Hüseyin Kayapınar – Necati Akdeniz), İstanbul 1987, İsmail L. Çakan'ın Mukaddime'si, I, s. XXX-LVI; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, IX, 55-58; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XV, 307-308, 538-539; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1004-1006; Siddîk Hasan Han, *el-Hıttâ fî zikri's-şahâhî's-sitte*, Beyrut 1405/1985, s. 211-218; Sezgin, *GAS* (Ar.), I, 150-152, 294; M. Reşâd Halîfe, *Medresetü'l-hadîş fî Mısır*, Kahire 1403/1983, s. 154-163; Sâlih Yûsuf Ma'tûk, *Bedrûddîn el-Aynî ve eseruhû fî 'ilmi'l-hadîş*, Beyrut 1407/1987, s. 184-193; Muhammed b. Lutfi es-Sabbâğ, *Ebû Dâvûd hayâtühü ve Sünenüh*, Beyrut-Dimaşk 1405/1985; İsmail L. Çakan, *Hadîs Edebiyatı*, İstanbul 1989, s. 77-86, 162-164; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 3-4, 22, 29-30; Abdülhamit Birşık, "Mahmûd Hasan Diyûbendî", *DİA*, XXVII, 367.

M. YAŞAR KANDEMİR

es-SÜNEN

(السنة)

Nesâî'nin
(ö. 303/915)

Kütüb-i Sitte'ye dahil olan eseri.

el-Müctebâ diye bilinen eser güvenilir hadis kitaplarından biridir. Nesâî *es-Sünenü'l-kübrâ* adını verdiği, seksen iki kitap ve 11.770 hadisten meydana gelen eserini Remle emîrine takdim etmiş, emîr bu hacimli çalışmadaki bütün hadislerin sahih olmadığını öğrenince Nesâî'den sahih hadisleri ayrı bir kitapta toplamasını istemiş, o da *es-Sünenü'l-kübrâ*'da isnadını tenkit ettiği hadisleri ayıklayarak elli bir kitap, 2538 bab ve 5758 (5761) hadisten ibaret ikinci bir çalışma yapmış ve ahkâmı dair hadisleri bir araya getirdiği esere "seçilmiş hadisler" anlamında *el-Müctebâ* (*el-Müctenâ*) adını vermiştir. Ayrıca *es-Sünenü's-suğrâ* olarak da anılan bu eserde ahkâm hadisleri dışında sadece iman konusundaki rivayetlere yer verilmiştir. *es-Sünen*'deki hadislerin seçiminde Buhârî ve Müslim'in metodunu dikkate alan müellif aynı konudaki hadislerin bir yerde toplanmasına ve çeşitli senedlerle zikredilmesine özen göstermiş, gerektiğinde hadisleri çeşitli konularda tekrarlamış, hadisler arasındaki rivayet farklarını belirtmeye önem vermiş, yer yer hadislerden fıkâh hükümler çıkarıp fakihlerin görüş ve

fetvalarını zikretmiş, hadislerdeki rivayet kusurlarını da göstermeye çalışmıştır. Râvî tenkidindeki titizliği ve Buhârî ile Müslim'in güvenilir kabul ettiği bazı râvileri eleştirmesi sebebiyle onun hadis kabulündeki şartlarının Buhârî ve Müslim'den daha ileri derece olduğu söylenmiş, sünenlerin en az sayıda zayıf hadis ihtiva edeni olduğu için *Kütüb-i Sitte* sıralamasında *Şahîhayn*'dan sonra üçüncü sırada gelmesi gerektiği ileri sürülmüştür. Nesâî'nin hadis münekkittlerinin terkinde ittifak etmedikleri râvilerin rivayetlerini eserine alması, *el-Müctebâ*'nın *Şahîhayn* ile mukayese edilemeyeceğini göstermektedir. *es-Sünen* hakkındaki görüşler Nesâî'nin de kendine has bir sıhhat anlayışı olduğunu, rivayetleri ve râvileri buna göre değerlendirdiğini ve güvenilir bulduğu hadisleri eserine aldığını ortaya koymaktadır. *Kütüb-i Sitte*'ye dahil sünenlerin râvileri arasında en son vefat eden Nesâî olduğu için onun en âlî rivayetleri rubâî (dört râvili), en nâzil rivayetleri ise kendisinin belirttiği gibi uşâîrdir (on râvili; bk. "İftitâh", 69). İbnü's-Seken, kendisinden bazı hadis kitaplarını tavsiye etmesi istendiği zaman Buhârî ve Müslim'in *el-Câmî'u's-şahîh*'leri ile Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin *es-Sünen*'lerini güvenilir bulduğunu belirtmiştir (Mizzî, I, 168). *es-Sünen*'in en önemli râvisi talebeleri içinde Nesâî'den çokça faydalandığı için "sâhibü'n-Nesâî" diye anılan İbnü's-Sünnî'dir. Zehebî, *es-Sünenü'l-kübrâ*'yı *el-Müctebâ* adıyla onun ihtisar ettiğini ileri sürmüştü de Sehâvî bu görüşe katılmamıştır. Nesâî'nin oğlu Abdülkerîm ile Velîd diye tanınan zâhid Ebû Bekir Muhammed b. Kâsım el-Misrî de eseri rivayet edenler arasındadır.

es-Sünen Delhi'de (1256, taş baskısı; I-II, 1281, 1315, 1316, 1325), Kanpûr'da (1265, 1312), Leknev'de (1869), Bulak'ta (1276), Kahire'de (I-VIII, 1312; Süyûtî'nin şerhi ve Muhammed b. Abdülhâdî es-Sindî'nin hâşiyesiyle birlikte, Hasan Muhammed el-Mes'ûdî'nin kontrolünde, I-VIII, 1348/1930), Bombay'da (nşr. Abdüssamed Şerefeddin, 1392), Beyrut'ta (nşr. Abdülfettâh Ebû Gude, I-IX, 1406, 1409, kitapları, babları ve hadisleri numaralanıp çok yönlü fihristleri yapılmak suretiyle Süyûtî ve Sindî'nin hâşiyeleriyle birlikte) ve Riyad'da (*Mevsû'atü'l-hadîşî's-şerîf el-Kütübü's-Sitte* [2000], s. 2085-2472) yayımlanmıştır. Liechtenstein'de bulunan Cem'îyyetü'l-merkezi'l-İslâmî eserin elli iki kitap, 2538 bab ve 5776 hadisten meydana gelen farklı tertipte titiz bir neşrini gerçekleştirmiştir (I-II, 1421/2000). *es-Sünen*'i Ahmed Muhtar Büyü-

çınar, Ahmet Tekin, Ömer Faruk Harman ve Yaşar Erol Türkçe'ye tercüme etmiştir (I-VIII, İstanbul 1981). Eserin 255 (869) tarihli bir yazması Şam'da Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'dedir. J. Robson *es-Sünen*'in nüshaları üzerine bir makale kaleme almıştır ("The Transmission of Nasa'i's 'Sunan'", JSS, I, 1956, s. 38-59).

Eser üzerinde muhtelif şerhler yazılmış olup yakın zamana kadar bunların en meşhuru ve en çok istifade edilene Süyûtî'nin *Zehrü'r-rubâ' ale'l-Müctebâ'sı* idiyse de Muhammed b. Abdülhâdî es-Sindî'nin 1894 yılında tamamladığı *Hâşiyeye*, Süyûtî'nin şerhinden daha kapsamlıdır. Bu şerh ve hâşiyeye *es-Sünen*'le birlikte Kahire'de (I-II, 1312, 1348; I-IV, 1932; I-VIII, 1964), Kanpûr'da (1848, 1882), Delhi'de (1272, 1281) ve Lahor'da (nşr. Muhammed Atâullah el-Fücyânî, I-IV, 1376) pek çok defa basılmıştır. Dimnâtî, *Zehrü'r-rubâ'ı 'Arfü Zehrî'r-rubâ' ale'l-Müctebâ* adıyla ihtisar etmiştir (Kahire 1299). İbnü'n-Nî'me diye bilinen Endülüslü hadis hafızı ve müfessir Ebû'l-Hasan Ali b. Abdullah b. Halef'in on cilt olduğu söylenen (Ziriklî, IV, 304) *el-İm'ân fî şerhi Süneni* (*Muşannefi'n-Nesâî*) Ebî 'Abdirrahmân adlı şerhinin günümüze ulaşmış olmadığı, ayrıca bu eserin *el-Müctebâ* ve *es-Sünenü'l-kübrâ*'dan hangisine dair olduğu bilinmemektedir. Abdurrahman b. Ahmed el-Behkellî'nin *Teyşîrü'l-yüsrâ şerhu'l-Müctebâ mine's-Süneni'l-kübrâ* adlı bir çalışması vardır (I-IV, San'a, el-Mektebetü'l-Garbiyye bi'l-Câmîi'l-kebîr, nr. 54-58). Muhammed Muhtâr b. Muhammed b. Ahmed eş-Şinkitî'nin *Şürûku envâri'l-mineni'l-kübrâ el-ilâhiyye bi-keşfi esrâri's-Süneni's-suğrâ en-Nesâî'yye* adını verdiği *Şerhu Süneni'n-Nesâî'*sinde (I-III, Kahire 1410/1989) hadislerin râvileri hakkında bilgi verilmekte, hadisi tahrîc eden musannifleri zikredilmekte ve hadisten elde edilen hükümlerle âlimlerin hadis hakkındaki değerlendirmelerine yer verilmektedir. *es-Sünen*'in en geniş şerhi, Muhammed b. Ali b. Âdem el-İtyûbî el-Vellevî'nin *Zahîretü'l-ukbâ fî şerhi'l-Müctebâ* adını verdiği *Şerhu Süneni'n-Nesâî'*sidir (I-XLII, Mekke 1428/2007, son iki cildi fihrist). Müellif hadislerin râvileri, lafızları ve mânaları hakkında açıklamalar yapmıştır. *es-Sünen*'i Vahîdüzzaman Han'ın *Ravzu'r-rubâ'an tercemeti'l-Müctebâ* adıyla şerhettiği ve eserin Lahor'da Hintçe tercümesiyle birlikte yayımlandığı söylenmektedir. Eser üzerindeki diğer çalışmalar arasında

Ebûverdî'nin *Kitâbü Ebî 'Abdirrahmân en-Nesâ'î fi's-Süneni'l-me'sûre ve şerhi ğarîbih* adlı eseri zikredilebilir. İbnü'l-Mülâkkın'ın *es-Sünen'in Kütüb-i Hamse*'ye olan zevâidini şerhettiği kaydedilmektedir (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1006). Seyyid Kesrevî Hasan da *İs'âdü'r-râ'î bi-efrâd ve zevâ'idü'n-Nesâ'î 'ale'l-kütüb-i'l-hamse* adıyla bir eser kaleme almış (I-II, Beyrut 1419/1998), *es-Sünenü'l-kübrâ* ve *el-Müctebâ*'daki mürsel rivayetleri *Takrîbû'n-nâ'î min merâsili'n-Nesâ'î* adıyla bir araya getirmiştir (Beyrut 1418/1998). *Kütüb-i Sitte*'nin her birine dair hatim merasimlerinde okunmak üzere birer eser kaleme alan Şemseddin es-Sehâvî, *es-Sünen* hakkındaki çalışmasına *Buğyetü'r-râğıbî'l-mütemennî fi ħatmi'n-Nesâ'î rivâyeti İbni's-Sünnî* adını vermiştir (nşr. Muhammed Ebû'l-Fazl İbrâhim, Kahire-Beyrut 1411/1991; nşr. Abdülazîz b. Muhammed b. İbrâhim Abdüllatîf, Riyad 1414/1993). Muhammed Zekeriyâ Kandelevî'nin *es-Sünen* hakkındaki takrirleri *el-Feyzû's-semâ'î 'alâ Süneni'n-Nesâ'î* adıyla neşredilmiştir (I, Sehârenpûr 1985-). Nâsırüddin el-Elbânî, *Şaḥîhu Süneni'n-Nesâ'î* (I-III, Beyrut 1408/1988) ve *Zâ'ifü Süneni'n-Nesâ'î* (Beyrut 1410/1990) adıyla iki eser yayımlamıştır. Ebû İshak el-Huveynî el-Eserî'nin *Bezlü'l-ihsân bi-takrîbi Süneni'n-Nesâ'î Ebî 'Abdirrahmân* adlı bir çalışması bulunmaktadır (Kahire 1410). Muhammed Eymen eş-Şebârî esere *Fethu'l-muğîş* adını verdiği oldukça geniş bir fihrist hazırlamış ve *Fihrisü Süneni'n-Nesâ'î* adıyla yayımlamıştır (Beyrut 1988, 1411/1991). Vasiyyullah b. Muhammed Abbas *ed-Du'afâ' ve'l-mechûlûn ve'l-metrûkûn fi (Müctebâ)'n-Nesâ'î* adıyla yüksek lisans tezi yapmıştır (1396, Câmîatü Ümmi'l-kurâ ed-dirâsâtü'l-ulyâ eş-şer'iyye).

BİBLİYOGRAFYA :

Nesâî, *'Amelü'l-yeum ve'l-leyle* (nşr. Fâruk Hamâde), Beyrut 1407/1987, neşredenin girişi, s. 39-89; Mizzî, *Tehzibü'l-Kemâl*, I, 167-173; Süyûtî, *Zehrû'r-rubâ 'ale'l-Müctebâ* (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Beyrut 1409/1988, I, 3-6; a.mlf., *Tedribü'r-râvî* (nşr. Abdülvehhâb Abdüllatîf), Kahire 1385/1966, I, 102, 167; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1006-1007; Siddik Hasan Han, *el-Hıttâ fi zikri's-şihâhi's-sitte*, Beyrut 1405/1985, s. 219-220; Sezgin, *GAS* (Ar.), I, 329-330; Ma'a'l-Mektebe, s. 415-416; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), IV, 304; İsmail L. Çakan, *Hadis Edebiyatı*, İstanbul 1989, s. 86-88; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 24-25; Muhammed b. Ali b. Âdem el-İtyûbî el-Vellevî, *Şerhu Süneni'n-Nesâ'î: Zaḥretü'l-ukbâ fi şerhi'l-Müctebâ*, Mekke 1428/2007, I, 20-56.

M. YAŞAR KANDEMİR

es-SÜNEN

(السنن)

Dârekutnî'nin
(ö. 385/995)

ahkâmla ilgili, özellikle
illetli hadisleri içeren eseri.

Diğer sünenlerin aksine ahkâmla ilgili illetli hadisleri, bunların arasındaki farklılıkları ve kusurları ortaya koymak amacıyla yazılan eserde sahih, hasen, zayıf ve mevzû her tür hadisin yer aldığı, hatta bazı bölümlerinde hiçbir makbul hadise rastlanmadığı görülmektedir. *es-Sünen*'de yirmi üç kitap içinde yaklaşık 5687 merfû, mevkuf ve maktû hadis bulunmaktadır. Müellif bunların bazısının sıhhat derecesini açıklamışsa da çoğu hakkında bir şey söylememiştir. Kitap sonraki dönemlere Dârekutnî'nin birkaç talebesinin rivayetiyile ulaşmış olup bunlardan Ebû Bekir Muhammed b. Abdülmelik b. Bişrân, Ebû Tâhir Muhammed b. Ahmed b. Abdürrahîm ve Ebû Bekir el-Berkânî'nin nüshalarındaki hadislerin sened ve metinleri arasında bazı farklılıkların bulunduğu, Ebû Tâhir'in rivayetinde "Kitâbü's-Sebak"ın eksik olduğu bildirilmektedir. *es-Sünen* Delhi'de (1306, 1310/1892, *et-Ta'liku'l-muğnî* ile birlikte), Kahire'de (nşr. Abdullah Hâşim Yemânî, I-IV, 1386/1966, *et-Ta'liku'l-muğnî* ile birlikte), Medine'de (I-IV, 1386/1966, *et-Ta'liku'l-muğnî* ile birlikte), Beyrut'ta (I-IV, 1406/1985, *et-Ta'liku'l-muğnî* ile birlikte; nşr. Mecdî b. Mansûr b. Seyyid eş-Şûrâ, I-IV, 1417/1996; nşr. Âdil Ahmed Abdülmecvûd – Ali Muhammed Muavviz, I-III, 2001; nşr. Hasan Abdülmün'im Şelebî, I-VI, 2004; nşr. Abdülğanî Mestû, 2006) yayımlanmıştır.

es-Sünen üzerinde çeşitli çalışmalar yapılmış olup bunlardan Ebû Muhammed Abdullah b. Yahyâ el-Gassânî'nin *Tahrîcû'l-eḥâdisi'd-d-â'î min Süneni'd-Dârekutnî* (nşr. Eşref b. Abdülmaksûd, Riyad 1411/1991), Azîmâbâdî'nin *et-Ta'liku'l-muğnî 'alâ Süneni'd-Dârekutnî* adlı şerhi (I-II, Delhi 1910; I-IV, Kahire, ts. [es-Sünen ile birlikte]), Muhammed Selîm ve arkadaşlarının *Fihrisü eḥâdis ve âşâri Süneni'd-Dârekutnî* (I-II, Beyrut 1986), Yûsuf Abdurrahman el-Mar'âşî'nin *Fehârisü Süneni'd-Dârekutnî* (Beyrut 1406/1986) ve el-Mu'cemû'l-müfehres li-el-fâzi'l-ḥadîsi'n-nebeviyyi's-şerîf fi Süneni'd-Dârekutnî (Beyrut 1406/1986) adlı eserleri zikredilebilir. Abdullah b. Dayfulah er-Ruhaylî, *el-İmâmü'd-Dârekutnî ve Kitâbühü's-Sünen* adlı bir doktora tezi (1403, Muhammed b. Suûd el-İslâmiyye),

Muhammed Râzî Hâc Osman *el-Metrûkûn ve merviyâtühüm fi Süneni'd-Dârekutnî* (1401, Medine İslâm Üniversitesi), Mehmet Dinçoğlu *Darekutni ve Sünen Adlı Eseri* (1993, SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü) başlıklı birer yüksek lisans çalışması yapmışlardır. Abdülfettâh Ebû Gudde, *es-Sünnetü'n-nebeviyye ve beyânü medlûlihâ eş-şer'î ve't-ta'rîf bi-hâli Süneni'd-Dârekutnî* adlı eserinde (Dimaşk 1412/1992) *es-Sünen*'i özlü bir şekilde tanıtmıştır. Ebû Gudde'nin bu küçük çaplı eserini Harun Reşit Demirel "Sünnet Kavramının Hukukî Anlamı ve Dârekutnî'nin Sünen'i Üzerine Bir İnceleme" (bk. bibl.), Enbiya Yıldırım ve Mesut Duman, "Sünnet İfadesinin Dinî Anlamı ve Dârekutnî'nin Sünen'inin Konumu" (*Usul İslam Araştırmaları*, sy. 5 [Adapazarı 2006], s. 77-108) adıyla Türkçe'ye çevirmişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Dârekutnî, *es-Sünen* (nşr. Şuayb el-Arnaût v.dğr.), Beyrut 2003, Şuayb el-Arnaût'un girişi, I, 30-62; Abdülazîz ed-Dihlevî, *Bustânü'l-Muhaddisîn* (trc. Ali Osman Koçkuzu), Ankara 1986, s. 93-94; Azîmâbâdî, *et-Ta'liku'l-muğnî 'ale'd-Dârekutnî* (nşr. Abdullah Hâşim Yemânî el-Medenî, *Sünenü'd-Dârekutnî* içinde), Kahire 1386/1966, I, 9-10; Sezgin, *GAS*, I, 207; M. Zubayr Siddiqî, *Hadis Edebiyatı Tarihi* (trc. Yusuf Ziya Kavakcı), İstanbul 1966, s. 110-111; İsmail L. Çakan, *Hadis Edebiyatı*, İstanbul 1989, s. 95-96; Abdülfettâh Ebû Gudde, *es-Sünnetü'n-nebeviyye ve beyânü medlûlihâ eş-şer'î ve't-ta'rîf bi-hâli Süneni'd-Dârekutnî*, Dimaşk 1412/1992, s. 22-40; a.mlf., "Sünnet Kavramının Hukukî Anlamı ve Dârekutnî'nin Sünen'i Üzerine Bir İnceleme" (trc. Harun Reşit Demirel), www.dinbilimleri.com/dergi/cilt5/say1/makale/demirel.pdf, s. 305-331.

ABDULLAH AYDINLI

es-SÜNENÜ'L-KÜBRÂ

(السنن الكبرى)

Ahmed b. Hüseyin el-Beyhaki'nin
(ö. 458/1066)

ahkâm hadisleri
bir araya getirdiği eseri.

es-Sünenü'l-kebîr diye de anılan eser fıkıh bablarına göre tasnif edilmiş bir çalışma olup tertibinde Müzenî'nin *el-Muḥtaşar*'ı esas alınmıştır. İçinde merfû hadisler yanında çokça mevkuf ve maktû rivayet bulunduğu için musannef türü eserlere benzediği de belirtilmektedir. Kitabın telif amacı Hz. Peygamber'in ahkâma dair hadislerini ve uygulamalarını bir araya getirmek, şer'î hükümlerde delil kabul edilen mevkuf ve maktû haberleri konularına uygun fıkıh babları altında toplamak, böylece Şâfiî mezhebinin Kitap ve Sünnet'e dayanan bir mezhep olduğunu kanıtlamak